

- ТТ Трихвиль Ю., Зубков І. Словник технічної термінології. Мірництво. (Проект). – К.: Держ. вид-во України, 1930. – 155 с.
- Ум-С Уманець М., Спілка А. Словарь російсько – український. – Львів, 1893.
- УРС 1926 Ніковський А. Українсько-російський словник. – К., 1926.
- ЦП Цивільне право. Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів. Ч. II. / Д.В.Бобров, О.В.Дзера, Н.С.Кузнецова, О.А.Підпригора / Наук. ред. О.В.Дзера. – К.: “Вентурі”, 1997. – 480 с.
- Час Московсько-український словник товариства “Час”. – К.: Видавниче товариство “Час”, 1918. – 235 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору / Г.Л.Аркушин. – Луцьк: Вежа, 2004. – 764 с.
2. Горпинич В.О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / В.О.Горпинич. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 336с.
3. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.; За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994.
4. Яворівський В. Про білу фату, білі колготи та білі рукавички / В.Яворівський – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/03/12/4857329/>

УДК 811.161.2'373,46

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ПРАВА У ВИЩОМУ ЮРИДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Гимер Н. О., к. філол. н., доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ України

У статті проаналізовано необхідність поєднання комунікативного підходу та професійного контексту для успішного засвоєння і активного використання української термінології права у вищому юридичному закладі при викладанні навчального курсу “Українська мова за професійним спрямуванням”.

Ключові слова: українська мова за професійним спрямуванням, мовленнєва діяльність, юридична термінологія, інтерактивні вправи.

Гимер Н. О. ИЗУЧЕНИЕ УКРАИНСКОЙ ТЕРМИНОЛЕКСИКИ ПРАВА В ВЫШЕМ ЮРИДИЧЕСКОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ В КОНТЕКСТЕ ПРЕПОДАВАНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ПО ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ НАПРАВЛЕНИЮ / Львовский государственный университет внутренних дел Украины, Украина.

В статье проанализировано необходимость объединения коммуникативного подхода и профессионального контекста для успешного усвоения и активного использования украинской терминологии права в высшем юридическом учебном заведении при изучении курса “Украинский язык по профессиональному направлению”.

Ключевые слова: украинский язык по профессиональному направлению, речевая деятельность, юридическая терминология, интерактивные задания.

Gymer N.O. STUDYING OF THE UKRAINIAN TERMINOLOGICAL LEXICA OF THE LAW IN A HIGH EDUCATIONAL JURIDICAL INSTITUTION IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING ACCORDINGLY THE PROFESSIONAL COURSE / Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine.

In the article it was analyzed the necessity of joining of communicative approach and professional context with the aim of successful mastering and active use of the Ukrainian terminological lexica of the law in a high educational juridical institution while teaching of the course of “The Ukrainian language accordingly professional course”.

Key words: the Ukrainian language accordingly professional course, speaking activity, juridical terminological lexica, interactive exercises.

Сьогодення загострює увагу до проблем культури фахового мовлення, прийомів засвоєння як наукової, так і юридичної термінології. Майбутні правники повинні ознайомлюватися з актуальними навчальними і науково-дослідними завданнями в умовах розбудови національної мови й термінології, із сучасними мовно-термінологічними проблемами, які постають у зв'язку з розвитком українського законодавства.

На сучасному етапі варто віднайти шляхи найбільш результативного навчання, зокрема визначити мету викладання української мови за фаховим спрямуванням, обґрунтувати принципи навчання з урахуванням закономірностей фонетики, лексики, граматики, правопису, вмотивувати найекономічніші і найефективніші методи й прийоми навчання української мови за професійним спрямуванням.

У зв'язку з цим варто дотримуватися принципів сучасної освіти, завдяки яким у студентів-юристів повинні вироблятися певні професійні якості, зокрема й лінгвістична підготовка, що передбачає вільне володіння українським фаховим мовленням. Найвищим рівнем формування мовної особистості та виявом її мовної культури є рівень володіння фаховою терміносистемою.

Метою наукової розвідки є аналіз стану проблеми збагачення професійного мовлення студентів (курсантів) юридичного вищого навчального закладу професійною термінологією та практичні рекомендації щодо розв'язання порушеної проблеми.

Об'єктом статті є процес навчання студентів та курсантів юридичній професійній термінології, а предметом – окремі прийоми навчання для опанування фахової мови.

У лінгводидактиці увага приділяється створенню загальних методик формування мовної компетенції студентів-юристів (Л.Барановська, Л.Головата, Л.Лучкіна, Т.Рукас та інші), проблемам формування мовленнєвої культури (А.Токарська, І.Кочан, Н.Бабич, О.Беляєв, А.Коваль, М.Пентилок, В.Мельничайко та інші), ідеям комунікативно-діяльнісного підходу до навчання мови (О.Беляєв, М.Вашуленко, І.Гудзик, В.Мельничайко та інші).

Н.Тоцька стверджує, що “для вільного володіння усною та писемною формами спілкування студенти вищих юридичних навчальних закладів повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології” [6, с. 62].

Неабиякою передумовою успішного засвоєння і подальшого активного використання професійної термінології є раціональне поєднання комунікативного підходу та професійного контексту.

Орієнтація вищівського курсу української мови за професійним спрямуванням на формування у студентів юридичних спеціальностей умінь спілкуватися українською мовою вимагає вирішення цілого ряду питань, що стосуються оптимальної організації процесу навчання згідно з сучасними вимогами та реальними умовами викладання.

Серед тенденцій у курсі викладання української мови за професійним спрямуванням сьогодні називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Комунікація розуміється як процес усного чи письмового спілкування, суть якого полягає в обміні інформацією та її оцінюванні. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування у студентів комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання й досвід.

Максимально стислий курс української мови у юридичному університеті вносить свої корективи у програму, висуваючи якнайактуальнішу проблему інтенсифікації навчання.

Проблема інтенсивного навчання розумінню юридичної літератури українською мовою має різні аспекти: психологічний, методичний, дидактичний, мотиваційний. Усі вони нерозривно пов'язані один з одним, і врахування кожного з них забезпечує успішне досягнення кінцевої мети. Розглянемо окремі компоненти, які сприяють оптимізації процесу інтенсивного навчання української мови за професійним спрямуванням. Вважаючи комунікативну компетенцію метою й результатом навчання, не слід забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості лінгвістичної компетенції як одного із специфічних аспектів навчання української мови за професійним спрямуванням.

Ефективним способом у роботі з граматичним матеріалом, що виправдав себе на практиці, є використання опорних граматичних сигналів.

Опорний сигнал (ОС) – це наочна модель (схема, зразок) граматичної структури, в якій подано мінімум ознак, що є необхідними й достатніми для її розпізнавання та запам'ятовування. Він повинен містити в собі основні моменти, які повідомляються; вони відокремлюються за допомогою спеціальних засобів. Щоб виконати свою основну функцію – полегшити закріплення в пам'яті нового матеріалу та його відтворення – ОС з української мови має відповідати таким вимогам: компактність, наочність (використання словесних образів, спеціальних маркерів, візуальних знаків та інших опорних віх для пам'яті), виділення взаємопов'язаних ланок інформації, легкість сприйняття та відтворення. Завдяки цим характеристикам ОС можуть утворювати стійкі асоціативні зв'язки в пам'яті студентів. Опора на зорову наочність та асоціації надійно забезпечують запам'ятовування навчального матеріалу. Використання ОС допомагає встановленню змістових і функціональних зв'язків між окремими ланками інформації.

Застосування ОС у навчальному процесі базується на психологічних особливостях віку майбутніх правознавців: важливою є установка на осмислено-логічне їх запам'ятовування. Надзвичайно важливим є також підвищення рівня мотивації, інтересу до навчання.

Формуючи навички смислової переробки інформації українською мовою, робота з ОС розвиває у студентів загальну культуру мислення, уміння навчатися. У зв'язку із цим необхідно зазначити, що використання всіх видів та прийомів роботи, які стимулюють мисленнєву активність студентів, є необхідним і важливим. Активізація мисленнєвої діяльності значно підвищує результативність навчального процесу.

Розвиваючи інтелект, увагу, пам'ять, описані технології комунікативно орієнтованого навчання в юридичному виші впливають також і на емоційно-спонукальну сферу особистості студента, мотивуючи не тільки його комунікативну й мовленнєво-мисленнєву діяльність, але й пізнавальну, творчу. Вони мають найвищі мотиваційні характеристики: новизну, творчий характер, вирішення мисленнєвих завдань на цікавому, пізнавальному, інформативному матеріалі, тісний зв'язок навчальних та професійних засад – усе це забезпечує позитивну установку аудиторії. Розвинені інтелектуальні вміння, загальна культура мислення мають самоцінність у плані самоосвіти, що є важливим для майбутніх юристів.

Як свідчить досвід, для юридичного університету найбільш перспективними є методики навчання в співробітництві. Враховуючи специфіку навчального курсу “Українська мова за професійним спрямуванням”, ці технології можуть забезпечити необхідні умови для активізування пізнавальної та мовної діяльності студентів групи, надаючи кожному з них можливість усвідомити новий мовний матеріал, одержати достатню усну практику для формування необхідних навичок та вмінь у спілкування українською мовою.

Основна ідея цієї технології – створювати умови для активної спільної навчальної діяльності студентів у різних модельних ситуаціях. Застосування цих технологій дозволяє перетворити практичні заняття з української мови на дискусійний дослідницький клуб, в якому вирішуються дійсно цікаві, практично значущі та доступні студентам проблеми.

Досить ефективним є використання на практичних заняттях вправ як репродуктивного, так і творчого характеру. Репродуктивними можуть бути такі завдання:

- дати усно тлумачення фаховим термінам українською мовою;
- дібрати терміни до запропонованих визначень;
- скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника, давши пояснення термінам тощо [5, с. 234]

Вправи творчого характеру повинні бути складнішими й передбачати самостійність під час виконання. Тобто студентам та курсантам можна запропонувати за допомогою словника дібрати до термінів синоніми чи антоніми, скласти з них пари, ввести їх у речення; скласти усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію; скласти діалог тощо.

Щодо подолання проблеми калькування доцільним буде використання на практичних заняттях вправ порівняльно-зіставного типу, що допоможуть студентам-юристам оцінити свій словниковий запас. Крім того, такі вправи не лише збагачують лексику студентів-правознавців професійно-науковою термінологією, а й підвищують культуру мовлення майбутніх фахівців. У таких вправах звертають увагу на:

- 1) особливості вимови та правопису того самого слова чи терміна в російській та українській мовах;
- 2) доречність використання професіоналізмів у різних мовних ситуаціях;
- 3) особливості вживання дублетів, інтернаціоналізмів у фахових текстах;
- 4) особливості перекладу стійких сполук.

Окрім того, важливу роль виконують вправи на переклад, що виявляють, як стверджує В. Михайлюк, “поряд із спільними ознаками, які є характерними для близькоспоріднених мов, також своєрідні, національно специфічні ознаки термінів...” [3, с. 26]. Вправи такого типу дозволяють студентам та курсантам проаналізувати особливості незрозумілих понять на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Це допомагає студентам та курсантам уникати “сліпого” калькування; орієнтує на вживання нормативних форм термінологічних та фахових фразеологічних терміносполучень; дає можливість знаходити складні перехресні відношення в найбільш близьких мовах тощо [4, с. 19].

Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі правової термінології є використання фахових текстів, насичених характерними словами, стійкими словосполученнями, граматичними конструкціями тощо.

Власними зусиллями викладачеві-філологу у вищому юридичному навчальному закладі досить складно організувати роботу над вивченням фахової термінології як системи, що слугує основою для опанування майбутньою професією, знайти інформативні тексти за фахом із великою кількістю фахових термінів, відібрати найбільш уживані терміносполуки.

Неповно розроблені прийоми навчання розумінню складної похідної термінологічної лексики з опорою на структурно-семантичні характеристики терміна. Досить недосконало представлена система вправ для навчання розумінню такого типу термінологічної лексики українською мовою. Таким чином, варто констатувати, що в повному обсязі теоретичні та практичні питання організації роботи студентів і курсантів над юридичною термінологічною лексикою у профільно-орієнтованому навчанні ще не знайшли свого належного вирішення. Тому доречним буде використання таких методів навчання фахової термінологічної лексики:

- добирання термінів до запропонованих визначень;
- складання термінологічного словника до тексту з фаху;
- знаходження українських еквівалентів необхідних термінологічних одиниць;
- характеристика висновків:

1) щодо характеру тексту (навчальний, науковий, текст-інструкція, патентний опис);

2) функціональної спрямованості:

а) дати класифікацію (наприклад, комп'ютерів);

б) дати визначення основних частин комп'ютерів;

в) дати опис програмної частини комп'ютера;

- визначення, якому абзацу тексту відповідає таблиця;
- з'ясування значення термінів, що пропускаються;
- виписування значень із словника, уточнення за контекстом значень термінів у певному тексті;
- заповнення пропусків відповідними за змістом речення словами із запропонованого ряду слів;
- заповнення таблиць – термін, клас, характеристика;
- визначення: які частини поданих слів (підкреслити) вказують на виконавця (однією лінією), на процес (двома лініями), на результат процесу (трьома лініями);
- з'єднання слів таким чином, щоб отримати термінологічні сполучення;
- написання дефініцій термінів. Для кожного терміна написати різні варіанти визначення [1, с. 213].

Викладачам української мови у вищих юридичних навчальних вишах часто необхідно самостійно розробляти методики навчання студентів та курсантів термінологічної лексики права, оволодіння термінологічною лексикою, а саме в доборі термінологічного словника за фахом, у його організації й у пошуку ефективних шляхів засвоєння україномовного термінологічного апарату як при читанні спеціалізованих текстів, так і в процесі усної комунікації українською мовою в професійно важливих ситуаціях спілкування за допомогою матеріалу підмови. Для цього викладачам слід постійно виконувати такі завдання:

- вивчати лінгвістичну й методичну літературу із проблем навчання українській термінологічній лексичі права, зокрема майбутніх юристів;

- визначати особливості функціонування лексичних навичок оперування українськими термінами відповідної спрямованості;
- визначати лексичні особливості термінологічної лексики підмови;
- розробляти типологію українських термінів професійної спрямованості для майбутніх юристів з погляду наявності можливих труднощів і складності розкриття їхніх значень студентами в процесі читання й говоріння;
- розробляти на основі певної типології технологію навчання навичкам використання термінологічної лексики в процесі усної чи писемної комунікації;
- розробляти системи лексично-спрямованих вправ для володіння термінологічною лексикою з метою використання її в сферах діяльності майбутнього фахівця-юриста.

У процесі створення методики навчання студентів та курсантів навичкам оперування українською юридичною термінологічною лексикою викладачі спеціалізованого вищого юридичного навчального закладу здійснюють відбір наявних типів і видів вправ; розробляють нові лексичні вправи, які роблять процес засвоєння термінологічної лексики оптимальним, а саме:

- 1) навчають студентів з'ясувати значення незнайомого терміна;
- 2) забезпечують рецептивне володіння українською термінологічною лексикою;
- 3) формують стійкі навички оперування термінолексикою в професійній усній і письмовій комунікації.

Отже, необхідно підкреслити, що тільки постійна робота над методикою оптимізації процесу оволодіння українською мовою та українською термінолексикою за фахом на основі розробленої для цього системи лексично спрямованих вправ, постійний відбір термінів і формування в студентів і курсантів функціонально-термінологічного словника дають можливість досягти підвищення рівня володіння українською мовою зі знанням професійної лексики й умінням користуватися нею в майбутній професійній діяльності.

Вивчення термінологічної лексики триває упродовж всього курсу вивчення української мови за професійним спрямуванням. Завдання викладача – знайти такі форми і методи, такі новітні інформаційні технології та інтерактивні методи навчання, які забезпечать активне вживання термінологічної лексики студентами-юристами під час сприймання й опрацювання інформації, висловлення особистої позиції, дискусування, спілкування (усного та писемного) – у всіх видах мовленнєвої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко Д.І. Педагогічні аспекти використання української мови в процесі формування компетентності майбутнього юриста (електронний ресурс). – Режим доступу: www.intkonf.org.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Михайлюк В. Переклад у формування культури ділового мовлення / В.Михайлюк // Дивослово. – 1999. – № 7. – С. 26-29.
4. Москаль Р. Професійна лексика та юридична техніка як засоби професійного успіху юриста / Р.Москаль // Юридичний вісник України. – 2002. – 21–27 грудня. – С. 9-23.
5. Токарська А. Українська мова фахового спрямування для юристів / А.Токарська, І.Кочан. – К.: Знання, 2008. – 413 с.
6. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів / Н.Тоцька // Дивослово. – 2003. – № 1 – С. 62-65.